

**Dorota Zarzeczna, Ryszard
Zarzeczny, Cezary Michalski,
Larysa Głazyrina**

**Możliwości turystyczne i regionalizm
miasta i gminy Kozięgłowy**

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura
Fizyczna 7, 201-213

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

**Dorota Zarzeczna, Ryszard Zarzeczny,
Cezary Michalski, Larysa Głazyryna**

Możliwości turystyczne i regionalizm miasta i gminy Koziągłowy

Słowa kluczowe: turystyka, gmina Koziągłowy, plecionkarstwo.

Touristic possibilities and regional culture of the city and the commune of Koziągłowy

Key words: tourism, The Koziągłowy commune, plaiting

Abstract

The Koziągłowy commune is situated on the edge of the Kraków-Częstochowa upland, in the line of Silesia upland. In its scenery dominate plains and valleys with Boży Stok, Złoty Stok, Sarni Stok and Brynica rivers. About 17% of the total Koziągłowy commune area is covered by forests. The only in the commune sanctuary "Cisy w Hucie Starej" aims to protect yew-trees and covers an area of 2,1 hectares. A soft and temperate climate is favorable to agriculture. In the city and the commune of Koziągłowy there are several worth-seeing XV- and XVII –century monuments of art. The most important are churches: "Corpus Christi and St. Mary Magdalene", "St. Barbara" in Koziągłowy; "St. Lawrence" in Cynków and "St. Michael Archangel" in Pińczyce. There are three touristic trials throughout Koziągłowy commune: two of them are bicycle trials and one walking trial. A dominate sport in the commune is cycling. Founded in 1978 a sport club "Błękitni MARCAR Koziągłowy" can be proud of many national representatives in road-, crosscountry- and mountain-cycling. However, the Koziągłowy commune is famous for its handicraft – especially plaiting. In conclusion: in spite of interesting places worth to see in the Koziągłowy commune, its touristic offer is still insufficient.

I. Wstęp

Termin - turystyka kojarzy się zazwyczaj ze zwiedzaniem, bądź z wypoczynkiem. Pochodzi od francuskiego słowa „tour”, które oznacza wycieczkę lub podróż kończącą się powrotem do punktu wyjścia. Większość osób twierdzi, że o

uczestniczeniu w turystyce decydują możliwości ekonomiczne. Zwykle jednak mają oni nikłe rozeznanie w ofercie turystycznej dotyczącej obszaru położonego najbliższej swojego miejsca zamieszkania, a korzystanie z niej na pewno nie wymaga od nich dużych nakładów finansowych, jedynie chęci i wykazania się minimum zainteresowania historią najbliższego terenu. Zwiedzanie możemy rozpocząć od gmin położonych najbliższej naszego miejsca zamieszkania, gdyż jak twierdzi Przeclawski „... turystyką jest całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej, związanych z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia, oraz wejściem w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym bądź społecznym)” [9].

Do mniej znanych, a przez to rzadziej odwiedzanych przez turystów gmin, zrzeszonych w Związku Gmin Jurajskich należy gmina Koziegłowy. W przewodnikach turystycznych poświęconych Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej można znaleźć tylko nieliczne, podstawowe informacje na temat gminy Koziegłowy. Warto ją jednak odwiedzić chociażby ze względu na jej historyczną przeszłość, znajdujące się na jej obszarze obiekty zabytkowe czy kultywowane do dnia dzisiejszego niecodzienne rękodzielnictwo.

Celem pracy jest przedstawienie walorów turystycznych miasta i gminy Koziegłowy z uwzględnieniem ich specyficznego regionalizmu.

II. Charakterystyka fizjograficzna

Rzeźba

Gmina Koziegłowy należąca do powiatu myszkowskiego, położona jest na krawędzi Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, w pasie Wyżyny Śląskiej [10]. Jej obszar to 161 km². Charakteryzuje się łagodnym ukształtowaniem powierzchni. Niewielkie pagórki należą do tzw. Garbu Woźnickiego, który jest częścią składową Progu Górnotriasowego. Garb ten rozciąga się od Będusza przez Koziegłowy, Woźniki w kierunku północno-zachodnim, osiągając wysokość od 320 do 380 m n.p.m. Falista powierzchnia Progu składa się z licznych, szerokich, zaokrąglonych lub spłaszczonych garbów, pooddzielanych dolinami o wyglądzie niecek lub dolin płaskodennych z podmokłymi dnami. Próg wytworzył się na skałach górnotriasowych, spod których na niewielkiej powierzchni ukazują się starsze osady środkowotriasowe, a lokalnie przykrywają je młodsze utwory dolnej jury (lias) [6].

Wody

W krajobrazie gminy dominują równiny oraz doliny rzek: Bożego Stoku wraz z jego dopływami - Złotego Stoku i Sarniego Stoku oraz Brynicy. Wody Bożego Stoku łączą się z wodami Warty w Zalewie Porajskim. Ze względu na mało przepuszczalne podłoże występujące w zlewni Warty teren ten pocięty jest gęstą siecią strug i rowów melioracyjnych. Ich wody regularnie zasilają nurty rzek. Centralną część gminy zajmuje dorzecze Bożego Stoku. Rzeka ta wypływa z terenów położonych na południowy-zachód od miejscowości Wojsławice. Jej dopływ -

Sarni Stok swe źródła ma w okolicy miejscowości Mzyki. Przez tereny północne gminy, począwszy od miejscowości Wylągi - przepływa drugi z dopływów - Złoty Stok.

W południowo-zachodniej części gminy, w Krusinie koło Cynkowa, na wysokości 340 m n.p.m. znajdują się źródła Małej Panwi. Źródła te okresowo wysychają. Z kolei Brynica swe początki bierze z obszarów leśnych rozciągających się w kierunku południowym od miejscowości Pustkowie Mysłowskie (350 m n.p.m.). Przez pierwsze 15 km ma postać strugi leśnej [6]. W obszarze gminy nie występują naturalne jeziora.

Na północy gmina Koziegłowy graniczy z gminą Poraj. Krótki odcinek tejże granicy przebiega na Zalewie Porajskim wybudowanym w 1977 roku na Warcie. Koryto Warty stanowi część wschodniej granicy gminy Koziegłowy.

Wody podziemne są podstawowym źródłem dobrej wody pitnej wykorzystywanej do zaopatrzenia komunalnego. Główne piętro wodonośne związane jest ze żwirami i piaskowcami dolnej i środkowej jury [6].

Klimat

Łagodny, umiarkowany klimat na obszarze gminy sprzyja rozwojowi rolnictwa, a szczególnie uprawom zbóż i roślin okopowych strefy umiarkowanej. Średnia roczna temperatura powietrza (na poziomie rzeczywistym) wynosi 7,5-8,0 °C. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń, którego średnia temperatura mieści się w przedziale od -2,5 do -3 °C, najcieplejszym - lipiec, ze średnią temperaturą około 18 °C. Średnia roczna suma opadów to 650-700 mm. Rozkład opadów w roku nie jest równomierny. Najwięcej jest ich w miesiącach letnich, z maksimum w lipcu (100 mm), najmniej w lutym (30 mm). Przeważają wiatry z kierunku północno-zachodniego i południowo-zachodniego [6].

Fauna i flora

Okolo 17 % obszaru gminy stanowią lasy. Rozciągają się: na północy od Siedlca Małego po Siedlec Duży i Geżyn oraz w pasie pomiędzy Kuźnicą Starą, a Grabowcem; na południu - od Rzeniszowa po Zabijak, Koclin, Koziegłówki oraz na południe od Cynkowa; na wschodzie - od Lgoty Górnej po Glinianą Górę, Pustkowie Lgockie, Myszków. W lasach najliczniej występuje sosna i świerk, rzadziej dąb, jodła i brzoza. Latem i jesienią lasy obfitują w grzyby (jadalne - borowiki, kozaki, maślaki, kurki, rydze, zieleniutki), jagody, borówki i jeżyny. Żyją w nich m. in.: sarny, jelenie, dziki, lisy, zające, kuny, wiewiórki i myszy polne, a z ptaków: sikory, wilgi, muchówki, dzięcioły, bażanty, kuropatwy, sójki, mysikróliki.

W 1957 roku nadleśnictwo Siewierz utworzyło koło Huty Szklanej - rezerwat leśny: „Cisy w Hucie Starej”. Rezerwat zajmujący powierzchnię 2,1 ha, ma na celu ochronę naturalnego stanowiska cisów. Rośnie tutaj nadal kilkadziesiąt około stu letnich cisów.

W gminie Koziegłowy można odnaleźć dwa miejsca z pomnikami przyrody: 1) w lesie koło Lgoty - dwa dęby szypułkowe 2) w miejscowości Postęp nad Wartą - trzy dęby szypułkowe.

W 1994 roku w lasach sosnowych pod Rzeniszowem urządzono tereny rekreacyjne.

Gleby

W gminie przeważają gleby bielcowe wytworzone z piasków i glin na podłożu wapiennym - ubogie w próchnicę, wrażliwe na brak wilgotności. Pod względem produktywności są one kwalifikowane do klas od IV do VI [6]. Jedynie w okolicy Gniazdowa, Rzeniszowa i Pińczyc występują bardziej urodzajne gleby brunatne. Wytworzyły się one w miejscach, gdzie podłoże wapienne lub kredowe pokryła warstwa gliny lub lessu. W dolinach rzek i potoków oraz pozostających pod wpływem wód gruntowych obniżeniach terenu, występują gleby bagienne i torfowe. Można je spotkać w okolicach Koziegłów, Rosochacza, Siedlca Dużego i Winowna.

Ludność

Gminę zamieszkuje 14,8 tys. osób.

III. Historia miasta i gminy Koziegłowy

Pierwsze ślady działalności człowieka na terenie Koziegłów zostały ujawnione podczas badań archeologicznych prowadzonych na wzgórzu zamkowym w latach 1966 - 1969 i zaliczone do tzw. Kultury Łużyckiej. Odnalezione wówczas monety, fragmenty zabudowań, ceramikę, a także przedmioty codziennego użytku, można obecnie oglądać w Muzeum Okręgowym w Częstochowie.

Pierwsze wzmianki o Koziegłowych świadczą, iż około roku 1106 osadę wraz z przyległościami oraz prawem założenia wsi król Bolesław Krzywousty darował Drogosławowi herbu Zerwikaptur. Prawdopodobnie właśnie od herbu Drogosława wywodzi się nazwa Koziegłów - w brudnym polu miał on trzy szare głowy kozie. Osada została jednak odebrana spadkobiercom Drogosława - Sobkowi i Daszkowi ze względu na ich rabunkową działalność. Król Kazimierz Sprawiedliwy oddał wieś najpotężniejszemu z ówczesnych magnatów małopolskich - Mikołajowi herbu Lis, bratu biskupa krakowskiego Pełki [10]. Nowy właściciel od razu przystąpił do budowy zamczyska - typowego grodu pierścieniowatego, którego majdan otaczały dwa obwody wałów, a od strony wschodniej przylegało do niego podgrodzie zbliżone kształtem do prostokąta [3, 4, 10]. Usytuowanie warowni na obszarze krzyżowania się szlaków handlowych przebiegających: z Piotrkowa Trybunalskiego przez Częstochowę, Koziegłowy do Będzina oraz z Opola przez Lelów do Krakowa, sprzyjało rozwojowi handlu w podgrodziu. W 1241 roku na ziemię koziegłowską najechali Tatarzy. Osadę zniszczono, a zamek częściowo spalono.

W drugiej połowie XIV wieku właścicielem Koziegłów został kasztelan sądecki Krystyn I herbu Lis. Cieszący się sławą wojskową, powszechnie szanowany Krystyn I był jednym z możnych małopolskich należących do najbliższego grona króla Władysława Jagiełły. O jego zaangażowaniu politycznym świadczyć może fakt, iż w dokumentach królewskich dotyczących lat 1386-1417 jego imię pojawia się aż 110 razy [5, 6]. Zapewne też w uznaniu zasług właściciela Koziegłów, w 1402 roku dotychczasowej wsi przyznano prawa miejskie. Krystyn I zmarł prawdopodobnie w roku 1418 lub 1419. Jego syn Krystyn II kontynuował politykę ojca i utrzymywał bliski kontakt z dworem królewskim. Na zamku koziegłowskim gościł króla Władysława Jagiełłę w 1426 roku. W czasach panowania rodu Lisów ziemia koziegłowska przeżywała okres rozkwitu. Wybudowano: kaplice, kuźnice, browary, młyny. Rozwijało się górnictwo i hutnictwo żelaza. Krystyn II zmarł prawdopodobnie w 1439 roku. Spory o podział ojcowizny zapoczątkowały upadek polityczno-ekonomiczny Lisów Koziegłowskich. Ostatnie przekazy o losach Lisów dotyczą Krystyna IV-go, syna Jana Starszego. W 1519 roku sprzedał on kompleks koziegłowski biskupowi krakowskiemu Janowi Konarskiemu.

Do ostatecznej ruiny zamek doprowadzili Szwedzi podczas odwrotu spod Jasnej Góry w 1655 roku. Do dnia dzisiejszego pozostało po nim tylko wzniesienie i trudne do rozpoznania fragmenty fundamentów. Kamień i cegłę pochodzącą ze zniszczonej warowni w 1835 roku wykorzystano do budowy drogi prowadzącej z Koziegłów do Gniazdowa.

O dziejach zamku i jego mieszkańcach wśród ludności Koziegłów nadal krążą legendy [14,15]. Jedną z nich w nieco inny sposób wyjaśnia pochodzenie nazwy miejscowości. Według tejże legendy nazwa Koziegłowy początek ma w fortelu zastosowanym przez sprytnych obrońców zamku wobec oblegających go Tatarów. W XIII wieku część czambułów ze Złotej Ordy Czingiz-chana chciała złupić zamek, a jego mieszkańców wziąć w jasyr. Gdy kolejne ataki nie przynosiły oczekiwanego skutku, Tatarzy postanowili wziąć zamek głodem. Po kilku tygodniach oblężenia, na zamku do zjedzenia pozostały już tylko trzy kozy. Zrozpaczeni obrońcy uciekli się do podstępów. Ciała kóz zjedli, ale nienaruszone głowy przetrzucili za mury obronne. Widząc to Tatarzy, zaniechali oblężenia zamku myśląc, że nawet po tak długim okresie izolacji musi być w nim dostatek żywności - skoro ich obrońców stać na takie marnotrawstwo. To właśnie dla upamiętnienia szczęśliwej obrony zamku w herbie miasta miano umieścić trzy białe kozie głowy na czerwonym tle.

Odbudowa społeczno-gospodarcza miasta Koziegłowy trwała długo. Sytuacja poprawiła się dopiero pod koniec XVIII wieku. Nastąpił rozwój rzemiosł: szewstwa, rzeźnictwa, piekarnictwa, kowalstwa i przede wszystkim tkactwa. Wyrabiane w Koziegłowach sukno znane było w całej ówczesnej Polsce. Na Sejmie Czteroletnim postanowiono Koziegłowy wcielić do Rzeczypospolitej (1790 r.), a 27 kwietnia 1792 r. król Stanisław August w wydanym przywileju ogłosił Koziegłowy wolnym miastem.

W okresie rozbiorów Polski mieszkańcy Koziegłowy uczestniczyli w próbach odzyskania niepodległości [10]. W skutek represji za zrywy powstańcze w 1870 roku Koziegłowy utraciły prawa miejskie i wcielono je do typowo wiejskiej gminy - Rudnik Wielki.

Po odzyskaniu niepodległości osada otrzymała własną administrację. Nie odzyskała jednak praw miejskich. W okresie dwudziestolecia międzywojennego Koziegłowy i okolica przeżywały głęboki kryzys. Zanedbana, wyjałowiona ziemia dawała niskie plony. Rzemiosło i handel opanowali Żydzi.

Podczas II Wojny Światowej Koziegłowy podzieliły los całego kraju. Na teren gminy Niemcy wkroczyli 3 września 1939 roku, a 8 października wcielili ją do Rzeszy (10). Gminę wyzwolono z 19/20 stycznia 1945 roku. Prawa miejskie Koziegłowy odzyskały w 1950 roku.

IV. Zabytki miasta i gminy Koziegłowy.

W gminie Koziegłowy znaleźć można wiele atrakcyjnych zabytków dostępnych dla potencjalnych zwiedzających. Świadczyć o tym może chociażby fakt, że wojewódzki konserwator zabytków, decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach, dnia 31 marca 1953 roku uznał za zabytek miasto Koziegłowy - w ramach historycznego założenia miejskiego.

Do dnia dzisiejszego zachował się dawny układ urbanistyczny miasta. W centrum znajduje się czworoboczny rynek, otoczony parterowymi i jednopiętrowymi domami. Z narożników rynku wybiegają ulice. Dawniej na jego środku znajdował się ratusz. Okazały budynek ratusza kilkakrotnie ulegał pożarom. Doszczętnie spłonął w pierwszej połowie XVI wieku, ale za sprawą burmistrza i radnych został odbudowany. Pełnił funkcję swoistego administracyjno-gospodarczego centrum. W części południowej budynku mieściły się biura, w północnej sklepy, a w środku przechowywano sprzęt przeciwpożarowy. W sklepach sprzedawano świece i smołę produkowaną w miasteczku.

Do najważniejszych zabytków miasta należy kościół parafialny pod wezwaniem Bożego Ciała i św. Marii Magdaleny, wybudowany około 1470 roku [1, 8]. Ma on ciekawą, rozbudowaną bryłę (późnogotycką, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium) nakrytą wysokim, dwuspadowym, gontowym dachem. Po zachodniej stronie wieńczy go charakterystyczna, częściowo drewniana wieża z kopulastym dachem. Nawa kościoła pierwotnie była drewniana. Na jej miejscu przed 1595 roku zbudowano do dziś stojącą - murowaną, opiętą szkarpami. Przy nawie od strony południowej znajduje się kaplica św. Stanisława. To kaplica grobowa rodziny Krawieckich pochodząca z XVII wieku. Po stronie wschodniej można podziwiać jedną z pereł świątyni: drewniany, gotycki Ogrojec z początku XVI wieku [1, 8].

Wewnątrz kościoła warto obejrzeć prezbiterium, w całości pokryte malowidłami. Unikalne, średniowieczne freski odkryto podczas prac renowacyjnych prowadzonych w latach 1973-1977. Okazały się one polichromią dwuwarstwową

- z wierzchu renesansową, a pod spodem gotycką. Przedstawiają 27 scen Męki Pańskiej.

W ołtarzu bocznym zwraca uwagę datowana na 1694 roku, postać Matki Boskiej odziana w srebrną suknię. Ciekawostką dla turystów mogą stanowić umieszczone w nawie od strony południowej - duże, drewniane drzwi z okuciami i ogromnym kluczem w zamku. Jak głosi tradycja, pochodzą one z nieistniejącego już zamczyska [1]. Pod ołtarzem głównym i kaplicą św. Stanisława znajdują się miejsca pochówku dwóch starostów: koziegłowskiego - Aleksandra Denisa z 1616 roku i siewierskiego - Stanisława Krawieckiego z 1673 roku. Grobowce znajdują się również na zewnątrz, tworząc urokliwy, maleńki cmentarzyk przykościelny.

Historyczne znaczenie dla Koziegłowiczów ma budynek, który dawniej pełnił funkcję Pałacu Biskupiego. Zamieszkiwali w nim przybywający na wizytacje biskupi krakowscy. Został on zbudowany na początku XVII wieku [10]. Budowla w kształcie podkowy miała dwutraktowy układ wewnątrz. Krótsze ze skrzydeł odbudowano w XVIII wieku. Kolejne przebudowy ciągle zmieniały jej wygląd. Gruntownej przebudowy dokonano po I Wojnie Światowej. W 1926 roku w budynku pałacowym umieszczono szkołę rolniczą, a w latach 1946 - 1964 liceum ogólnokształcące [10]. W 1970 roku rozebrano zabytkową część, a nową przeznaczono na przedszkole.

Do cennych zabytków zalicza się także pochodzący z drugiej połowy XVII wieku Zespół Kościoła Szpitalnego pod wezwaniem św. Barbary. Postać świętej patronki kościoła została wyeksponowana w renesansowym, bogato złożonym, ozdobionym czterema kolumnami ołtarzu. Budynek kościelny jest murowany, beczkowo sklepiony, pokryty gontem. Ozdobę stanowi zwieńczająca dach barokowa wieża [10]. Obiekt został odnowiony w 1994 roku. W przeszłości kościół łączył się ze szpitalem, ale około 1863 roku szpital ten przemianowano na przytułek dla starców i kalek. Na terenie przykościelnym, do momentu jego zapelnienia grzebano zmarłych.

Niedaleko kościoła św. Barbary można obejrzeć zabytkową, drewnianą, krytą dachówką i ozdobioną gotycką wieżą kapliczkę. Opiekują się nią Mariawici. Inną, tym razem murowaną kapliczkę można odnaleźć przy drodze do Gniazdowa. Pochodzi z 1675 roku, a została odnowiona w 1961 [10].

Do ciekawszych, murowanych, jednopiętrowych domów w Koziegłowach należy plebania z 1802 roku. Dwuspadowy, kryty dachówką dach podkreśla styl plebani, która zachowała pierwotne cechy do dnia dzisiejszego.

Z budowli świeckich na uwagę zasługuje studnia uliczna z XV wieku, stanowiąca pamiątkę po browarze przy ulicy Świętokrzyskiej i dom przy rynku z pierwszej połowy XIX wieku.

W gminie Koziegłowy - ze względu na znajdujące się tam kościoły - warto odwiedzić co najmniej jeszcze trzy miejscowości: Cynków, Koziegłówki i Pińczyce.

W Cynkowie znajduje się drewniany kościół pod wezwaniem św. Wawrzyńca. Wybudował go Walenty Ruraja z Pyskowic w 1631 roku [10]. Kościół jest jednonawowy, z węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, kryty gontem o konstrukcji sumikowo-łatkowej. Drewniany ołtarz główny datowany jest na pierwszą połowę XVII wieku. W 1993 roku kościół został okradziony. Zaginęło wiele zabytkowych rzeźb i obrazów. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Antoniego w Koziegłówkach budowano w latach 1903 - 1908 [10]. Stylowo zbliżona do włoskiego renesansu, murowana budowla powstała na planie krzyża łacińskiego. Całość zdobią gzymsy i filary. W kościele jest pięć ołtarzy. Szczególną uwagę zwraca ołtarz św. Antoniego Padewskiego. Do cennych zabytków kościoła zalicza się: barokowy relikwiarz, obraz przedstawiający św. Mikołaja oraz siedemnastowieczne wota. Zabytkowa, murowana plebania pochodzi z końca XIX wieku. Murowane ogrodzenie przy plebani wybudowano na początku XVII wieku (remontowano je w 1763 roku). W Pińczycach można obejrzeć wzniesiony w 1784 roku kościół parafialny pod wezwaniem Michała Archanioła, który niegdyś stanowił kaplicę pałacową przynależącą do zespołu pałacowego. W dawnym budynku pałacowym obecnie mieści się plebania.

V. Szlaki turystyczne.

Przez ziemię koziegłowską przebiegają trasy wycieczkowe [2, 13] oraz 3 szlaki turystyczne: 2 - rowerowe, 1 - pieszy.

Szlaki turystyki rowerowej:

Cz-7001s - oznakowany kolorem czarnym: Koziegłowy - Kuźnica Mała - Żarki Letnisko - Przewodziszowice, długości 23 km (przebiegający na terenie Gminy Koziegłowy na odcinku od Koziegłów do przekroczenia rzeki Warty w Lgocie Nadwarcie);

Cz -7003s - oznakowany kolorem czarnym: Koziegłowy - Koziegłówki - Mysłów - Huta Szklana - Pińczyce, długości 11 km (w całości przebiegający na terenie gminy Koziegłowy).

Szlak turystyki pieszej:

Cz-1010 szlak żarecki Woźniki-Żarki, oznakowany kolorem żółtym: Gniazdów - Koziegłowy - Miłość - Kuźnica Nowa - Lgota Nadwarcie - Żarki Letnisko - Koza - Żarki (miasto) - Leśniów - Przewodziszowice, długości 28 km (przebiegający na terenie Gminy Koziegłowy na odcinku od Gniazdowa do przekroczenia rzeki Warty w Lgocie Nadwarcie).

VI. Baza turystyczna.

Baza turystyczna gminy jest dość uboga. Przewodniki i mapy turystyczne polecają dwa miejsca noclegowe. Pierwsze to motel „Margos” w miejscowości Markowice przy trasie DK-1 (45 miejsc - 16 pokoi 2-osobowych, 3 pokoje 3-osobowe, 1 pokój 4-osobowy), drugie - to Zakład Usług Szkoleniowo-Wypoczynkowych Elektrociepłowni „Będzin” w miejscowości Rzeniszów Łazy (50 miejsc w pokojach 2 i 3 osobowych). W gminie funkcjonują również dwa gospodarstwa agrotu-

rystyczne. Pierwsze - w miejscowości Siedlec Mały (ul. Leśna 7) - dysponuje dwoma pokojami (4-osobowym i 2-osobowym) oraz dwoma wolno stojącymi domkami letniskowymi (w każdym 4 miejsca noclegowe). Drugie - w miejscowości Miłość (nr domu 2) - dysponuje wolno stojącym, dwupokojowym domkiem (pokój 2-osobowy i 4-osobowy).

VII. Sport i imprezy sportowo - rekreacyjne na terenie gminy.

W 1978 roku na terenie gminy przy SKR w Koziegłowach powstała sekcja kolarska pod nazwą Ludowy Zespół Sportowy. Jej prezesem został Marian Noszczyk, a pierwszym trenerem Zygmunt Chmurzewski. W 1983 roku sekcja kolarska przeszła do Klubu - LZS Gniazdów, ale w lutym 1993 roku powróciła do Koziegłów i przyjęła nową nazwę - Miejsko-Gminny Ludowy Klub Sportowy „Błękitni” MARCAR Koziegłowy. Firma Motoryzacyjna MARCAR z Myszkowa jest sponsorem Klubu. Prezesem jest Sławomir Matyja, trenerem Andrzej Chmurzewski. Klub organizuje: 1) kwietniowy klasyk o Puchar Burmistrza Gminy i Miasta Koziegłowy, który jest zaliczany do Pucharu Polski (rekordową liczbę uczestników - 664 osoby, odnotowano w 1994 roku); 2) jesienny Wyścig Przełajowy o Puchar F.M. MARCAR - również rozgrywany w ramach Pucharu Polski; 3) imprezy dla dzieci i młodzieży z terenu gminy i spoza niej. Był on również organizatorem Mistrzostw Polski w kolarstwie szosowym, przełajowym i górskim. Wychował członków Kadry Narodowej takich jak: Jarosław Potemski, Artur Nowak, Marek Cupiał, Jacek Cupiał, Robert Łatanik, Zbigniew Adamus, Robert Ostrowski, Adam Dziuk, Zbigniew Kopecki, Ewelina Koch.

Klub może poszczycić się wieloma osiągnięciami indywidualnymi i drużynowymi na arenie ogólnopolskiej jak i międzynarodowej. Reprezentanci Klubu startują na szosach całego kraju i Europy. Uczestniczyli w Mistrzostwach Świata w kolarstwie przełajowym, we wszystkich konkurencjach kolarskich Mistrzostw Polski, w Tour de Pologne. Wystarczy wspomnieć, że wychowanek Klubu - Zbigniew Adamus - to wielokrotny Mistrz i v-ce Mistrz Polski w kolarstwie przełajowym, reprezentant Polski na Mistrzostwach Świata.

Do większych osiągnięć Klubu należą także: srebrny medal na Mistrzostwach Polski w kolarstwie przełajowym i brązowy medal na Mistrzostwach Polski w wyścigu górskim na szosie Roberta Łatanika, brązowy medal na Mistrzostwach Polski w kolarstwie szosowym w kategorii Juniorek Eweliny Koch, brązowy medal na Mistrzostwach Polski w kolarstwie przełajowym w kategorii Juniorów Adama Dziuka.

VIII. Strategia rozwoju miasta i gminy Koziegłowy.

Gmina Koziegłowy jest członkiem Związku Gmin Jurajskich, którego podstawowym celem jest promowanie turystyki na obszarze Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Staraniem Związku, do rejonów o krajowym znaczeniu dla rozwoju rekreacji i turystyki zaliczono: północno-wschodnie i wschodnie krańce gminy (dolinę rzeki Warty, zbiornik wodny w Poraju - największy obiekt rekreacji wod-

nej w regionie oraz Zespół Jurajskich Parków Krajobrazowych); dolinę rzeki Mała Panew wraz z przyległymi terenami leśnymi.

W listopadzie 2003 roku Burmistrz Gminy i Miasta Koziegłowy Jacek Ślęczka zapoczątkował starania w celu nawiązania współpracy zagranicznej z francuskim miastem Sarguemines.

IX. Regionalizm.

Jednym z nietypowych rzemiosł uprawianych do dnia dzisiejszego w gminie Koziegłowy jest plecionkarstwo. Według podań początki plecionkarstwa sięgają tu początku XX w. Bezpośrednią przyczyną rozwoju tego rzemiosła miał stać się fakt przywiezienia przez koziegłowskich mężczyzn - uczestników wojny rosyjsko-japońskiej z 1905 r. - słomy ryżowej [11]. Z niej to kobiety uplotły pierwsze wyroby. Z czasem w sprawnych rękach kobiet zaczęły powstawać: koszyczki na święcone, maty - „dywany” do dekoracji ścian, „grzebieniarki”, „pantofelki” na zegarki. Początkowo wyroby wykonywano tylko w okresie jesienno-zimowym. Tutejsza ludność utrzymywała się z uprawy roli i plecionkarstwem zajmowała się tylko wtedy gdy nie było pilnych prac polowych. Swe wyroby sprzedawała na pobliskich targowiskach. Umiejętności Koziegłowian wykorzystali Żydzi. Dysponując szerokimi kontaktami zaczęli sprowadzać słomę ryżową i angażując znaczną część tutejszych rękodzielników zapoczątkowali produkcję opartą na pracy nakładczej. Słomę z Chin i Japonii dostarczał im Żyd Wejcer z Odessy [7,11]. Kobiety - chałupnice robiły z niej tzw. „štuczki”, czyli taśmy plecione z: trzech, pięciu lub siedmiu ździebeł słomy, a następnie szyły z nich kapelusze. Z powodu bardzo złego wynagradzania kobiet, wyrób kapeluszy z rąk Żydów próbowali przejąć (bez powodzenia) miejscowi księża. Świadczą o tym chociażby zapiski księdza Stanisława Zapałowskiego pełniącego funkcję proboszcza w Koziegłówkach w latach 1900-1913. Pisał on: „...W parafii Koziegłowach i Koziegłówkach tysiące ludzi, nawet dzieci, zajmowało się plecionkarstwem: ze słomy i łyżka pleciono wstęgi na kapelusze. Czynili to tak wprawnie, że pletli nawet przy księżycu. ... Naturalnie wszystko znajdowało się w rękach Żydów, którzy dostarczali materiałów płacąc za robotę. Nikt by nie uwierzył jak wyzyskiwano robotników” [7,11,12]. Chociaż podana liczba rękodzielników wydaje się być przesadzoną, z podań przekazywanych kolejnym pokoleniom wiadomo, że tylko nieliczne rodziny w Koziegłowach nie trudniły się wyrobem plecionek. W produkcji były wykorzystywane dzieci, a obowiązek wykonania przez nie określonej ilości „štuczek” był przez rodziców egzekwowany z większą gorliwością niż obowiązek szkolny [11]. Plecionki za pośrednictwem kupców wysyłano do Rosji. Żydzi kontrolę nad plecionkarstwem utrzymywali aż do II Wojny Światowej.

Indywidualni wytwórcy słomę ryżową zastąpili żytnią i pszeniczną, a w celu podniesienia trwałości wyrobów, zdecydowali się na zastosowanie nowego rodzaju surowca tj. osikowych wiór. Ze względu na fakt, że tylko niektóre gatunki osiki - rosnące na gruncie podmokłym, w zwartych skupiskach, o dającym się równo ciągnąć łyku - nadają się do produkcji wiórków, sprowadzano je z Lasów Suche-

dniowskich i terenu Puszczy Białowieskiej [11]. Z wysuszonych klocków drewna precyzyjnie odcinano wąskie paski łyka, a następnie wyplatano z nich: rajskie ptaki, koguciki, koszyczki, palmy, ozdoby choinkowe. Najpopularniejsze z wyrobów - słomkowe kapelusze, stanowiły element codziennego stroju chłopskiego, ale nosiły je również kobiety. W okresie międzywojennym rynek zbytu znacznie się rozszerzył. Przedstawiciele rodzin, zajmujący się sprzedażą wyrobów docierali do: Krakowa, Wieliczki, Bochni, Przemyśla, Jarosławia, Łańcuta, Rzeszowa, Starego i Nowego Sącza, Grybowa, a nawet Lwowa [7]. Handlowali też na terenach północnych kraju. Elegancy kuracjusze spacerowali nad morzem osłonięci przed słońcem kapeluszami właśnie z Koziegłów. Największym powodzeniem cieszyły się kapelusze typu „panama”.

Wspomniane przedmioty zdobnicze i użytkowe ze względu na pozyskiwane z nich coraz większe dochody, zaczęto wyrabiać systematycznie, przez cały rok, zgodnie z rytmem dorocznych świąt kościelnych (koszyczki na święcone i palmy przed Wielkanocą, ozdoby choinkowe przed Bożym Narodzeniem) i zmianą pór roku (kapelusze przed sezonem letnim).

Po II Wojnie Światowej asortyment przedmiotów z łyka poszerzono o kwiaty [7,11]. Największą popularnością cieszyły się: maki, groszki, chabry i róże. Wiórki i słomę barwiono barwnikami naturalnymi. We wzornictwie i kolorystyce kierowano się wiernością wobec kształtów i barw występujących w naturze. Wraz ze wzrostem liczby zamówień i pojawieniem się sztucznych barwników wierność kolorystyczna uległa zachwianiu. Kwiaty wykorzystywano do przystrajania grobów na Wszystkich Świętych, strojenia strzelnic odpustowych, dekorowania wystaw sklepowych, sal konferencyjnych, scen teatralnych. Stały się elementem dekoracyjnym dożynek, festiwali itp. Rozpoczęto produkcję kolejnych wzorów: wianków, słońc, pająków itp.

W 1964 roku przy spółdzielni „Zawada” działającej na terenie gminy Kamienica Polska postanowiono utworzyć dział wyrobów ludowych regionu: Koziegłówek, Wojsławic - w ramach pracy nakładczej. Spółdzielnia jednak nie zmonopolizowała rynku. Tylko część wytwórców podjęła w niej pracę. Głównym odbiorcą wyrobów spółdzielni była Cepelia. Koziegłowskie wyroby rękodzielnicze trafiły do: USA, Hiszpanii, Belgii, Holandii, Austrii, Szwecji, Francji, Anglii i RFN. W 1970 roku - na wniosek zawodowego plastyka zatrudnionego przez spółdzielnię, odbył się pierwszy konkurs na nowe wzory. Wśród nagradzanych osób najczęściej pojawiały się nazwiska: Teresa Kaczorowska, Barbara Błońska, Stanisława Sojska, Bożena Wyderko [7]. Obecnie można jeszcze kupić w Koziegłowach kapelusze z łyka, chociaż surowiec ten jest coraz częściej wypierany przez tworzywo sztuczne, przywożone z Włoch. Do najpopularniejszych wyrobów produkowanych w gminie należą sztuczne kwiaty wykorzystywane do wyrobu wieńców oraz choinki z tworzywa sztucznego. Powstało wiele przedsiębiorstw produkujących oprócz szerokiej gamy choinek także stroiki, wiązanki i ozdoby świąteczne. W najlepszym okresie rozwoju przemysłu choinkarskiego w gminie Koziegłowy działało 130 przedsiębiorstw. Niestety część producentów w chwili

obecnej upatruje zagrożenia dla swojej produkcji w napływie tanich wyrobów m.in. z Chin. Nadal jednak wielu hurtowników i indywidualnych klientów w poszukiwaniu ładnego drzewka świątecznego trafia do Kozięglów. Choinki stąd pochodzące znane są w kraju i poza jego granicami.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że Gmina Kozięglowy nie dysponuje bogatą ofertą turystyczno-rekreacyjną. Świadczyć o tym może fakt, iż przez obszar gminy przebiegają tylko trzy szlaki turystyczne, z których dwa praktycznie pokrywają się w swym przebiegu. Tylko jeden szlak - rowerowy-czarny - przebiega przez jedyny w gminie rezerwat „Cisy w Hucie Starej”. Ponadto gmina dysponuje ubogą bazą noclegową. Brak tu chociażby większej ilości gospodarstw agroturystycznych. Warto jednak ją odwiedzić ze względu na zabytki o charakterze sakralnym znajdujące się w Kozięglowach, Kozięglówkach, Cynkowie i Pińczycach. Przy okazji można porozmawiać z najstarszymi mieszkańcami gminy, którzy zapewne pamiętają czasy rozkwitu niecodziennego rękodzielnictwa jakim jest plecionkarstwo i zakupić obecnie wytwarzane tu wyroby. Miłośnikom kolarstwa warto z kolei polecić imprezy corocznie organizowane przez tutejszy Klub Sportowy „Błękitni” MARCAR Kozięglowy.

Piśmiennictwo:

- [1] Bednarczuk - Rzepko W.(red.), 2001, *Polska na weekend*, Pascal, Warszawa.
- [2] Bronisz S., 1985, *Wycieczki piesze po województwie częstochowskim. Dokąd w wolną sobotę część III*, Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej Oddział w Częstochowie, Częstochowa.
- [3] Błaszczuk W., 1965, *Zamki Jury Krakowsko - Wieluńskiej*, Częstochowa.
- [4] Błaszczuk W., 1982, *Będzin przez wieki*, Poznań.
- [5] Długosz J., 1968, *Dzieje Polski, t. III*, przekład Mecherzyński K., Kraków.
- [6] Kiryk F.(red.), 1994, *Siewierz Czeladź Kozięglowy*, Muzeum Śląskie, Katowice.
- [7] Kural B., 1977, *Ludowe (?) kwiaty z wiórów*, Polska Sztuka Ludowa, 4, 211-214.
- [8] Malik K., Raciborska M. (red.), 1997, *Przewodnik po Polsce*, Sport i Turystyka, Warszawa.
- [9] Przeclawski K., 1973, *Turystyka a wychowanie*, NK, Warszawa.
- [10] Wiśniewska J., 1996, *Dzieje Miasta i Gminy Kozięglowy*, Katowice.
- [11] Zakrzewski A., 1988, *Rozwój rękodziela artystycznego w gminie Kozięglowy*, Łódzkie Studia Etnograficzne, tom XXVII, PTL, Oddział w Łodzi, PWN, Warszawa - Łódź.
- [12] Zapałowski S., 1936, *Moje trzynastoletnie pasterzowanie w Kozięglówkach*, Warszawa.

-
- [13] Zinkow J., Kotarski M., 1984, *Rowerem po województwie częstochowskim. Dokąd w wolną sobotę*, Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej Oddział w Częstochowie, Częstochowa.
- [14] Zwoliński M., 1993, *Legends i podania ziemi częstochowskiej, część I*, Częstochowa.
- [15] Zwoliński M., 1994, *Legends i podania ziemi częstochowskiej, część II*, Częstochowa.